

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῶν Σοφισμάτων, ὅπῃ ἐμυπολαμβάνου-
μεν εἰς τὰς ἀποφάσεις, ἦτοι εἰς τὰ
πράγματα.

Τὰ σοφίσματα, ὅπῃ κρέμονται ὄχι ὑπὸ τῆς ἀ-
πλῶς κατάχρησιν τῶν λέξεων, ἀλλὰ ὑπὸ τὰ ἴδια
πράγματα, τὰ ἔστιν ὑπὸ τῆς παραλαβανομένης ψευ-
δούς αρχῆς, ἢ ὑπὸ τῆς ψευδούς συνεπείας, ὅπῃ
συνάγονται ὑπὸ αὐτῆς, εἶναι φεισώτερα, καὶ δυσδια-
κριτώτερα.

Τέτων λοιπὸν πρώτον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ οἱ Περι-
πατητικοὶ ὠνόμαζαν τὸ πᾶσι τῆς ἀγνοίας τῆς ἐλέγ-
χῃ· καὶ εἶναι ὅποταν μεταποιῶν τῆς φύσιν τῆς ζητή-
ματος, καὶ τῆς δίδον μίαν ὄψιν παντάπασιν διαφορετι-
κῶς. Ἀπὸ τῆς τοῦ σφάλμα, λέγει ὁ Συγγραφεὺς
τῆς Τέχνης τῆς νοεῖν (Μέρ. Γ'. Κεφ. 19.), δεῖν εἶ-
ναι ἀδῶος μήτε ὁ ἴδιος Ἀριστοτέλης, ὁ ὁποῖος ἐκα-
τηγορήσῃ τὸν Παρμενίδην, καὶ Μέλισσον, ὅτι ἐπαρα-
δέχοντο μίαν μόνην ἀρχὴν τῶν πραγμάτων, ὡς αὐ-
τὰ ἐννοῶσαν πᾶσα μὲν τῆς ἀρχῆς, ὑπὸ τῆς ὅ-
ποῖαν σύγκεινται· εἰς καιρὸν ὅπῃ ἐκεῖνοι ἐννοῶσαν
τῆς μόνην καὶ ἐνιαίαν ἀρχὴν, ὑπὸ τῆς ὅποῖαν ἔ-
λαβον τὸ εἶναι, τὰ ἔστι τὸν Θεόν. Δεῖν εἶναι ἀδῶοι
μήτε οἱ Καρτεσιανοὶ, ὅπῃ ἐκατηγορήσῃ τῆς Νότω-
νιανῆς, ὅτι μὲν τῆς ἔλξιν τῆς ἀνεκάλεσαν τὰς κεκα-
λυμμένης ποιότητος τῶν Περιπατητικῶν· ὡς αὐτὰ ἢ
θελῶν οἱ Νότωνιοι ναὶ ἐξηγήσῃ μὲν αὐτῶν τὰς
αἰτίας, δεῖν τὰς ὁποῖας τὰ σώματα ἔλκῃν εἴνα τὸ
ἄλλο, καθὼς ἐκαμῶν οἱ Περιπατητικοὶ μὲν τὴν συμ-
πάθειάν τῆς, εἰς καιρὸν ὅπῃ ἐκεῖνοι ἔλξιν δεῖν ἐννοῶ-
σαν ἄλλο, πᾶσι μόνον αὐτὸ τὸ γνόμῳ, βεβαιωμέ-

νον ὑπὸ τὰς ἀδαιτηρήσεις καὶ πείρας, τὰτ' ἔστιν αὐτῶν
τῶν ἰδίων πλησίασιν.

Δύτερον σοφίσμα εἶναι τὸ ψεύδως ὑποτειμνόν·
ὅταν δηλαδὴ τὰ ἐπιχειρήματα ἐρείδωνται εἰς ἐκεῖνο,
ὅπῃ δὲ εἶναι, ἀλλὰ ψεύδως ὑποφέτεται, τὸ ὁποῖον
τὸ ἔλεγον οἱ Ἀρχαῖοι τὸ ἀδῶ τὴν ψεύδῃ ὑπόθεσιν.
Αὐτῆς τῆς φύσεως ἦτον ὅλαι αἱ συνέπειαι, ὅπῃ ἔ-
καμναν οἱ Ἀστρολόγοι. ὑπὸ τῶν εὐαφορον φάσιν τῆς
Ἀσέρων, εὐα νὰ κείνεν ὡς τὰ φυσικῶν, τῆς χαρα-
κτῆρων, τῆς τύχης, τῆς καταστάσεως τῆς ἀνθρώπων,
καὶ ὡς τῆς εὐαφορον συμβεβηκότων τας· ὡς αὖ νὰ ἐ-
κρέμωτο αὐτὰ τὰ πράγματα ὑπὸ τῶν ἐπιρροῶν τῆς
ἀσέρων, ὑπὸ τῶν ὁποίων δὲ ἔχεν κάμνιαν με-
τοχῶν.

Ὅμως τὸ ψεύδως ὑποτειμνόν, ἀντὶ νὰ πέσῃ εἰς
τῶν αἰτίαν, πίπτει πολλάκις φοραῖς εἰς τὸ ἀπο-
τέλεσμα, ὡς ἔστι ὁ λόγος. Ὁ Πλάταρχος ἀκένωντας
ὅτι τὰ πωλάεα, ὅπῃ ἐκμυνηθήσων ἀπὸ τὸν λύ-
κον, εἶναι ἐπιτηδειότερα εἰς τὸ ζέξιμον (ταχύτερα)
ἀπὸ τὰ ἄλλα, πρῶτον ἐπιφέρει δύο λόγους τας ἐξῆς·
εἶνα, ὅτι τὰ ἀργότερα ἴσως ἐπιτάθωνται, καὶ ἐγλύτωσαν
τὰ ὀγλιγωρότερα· ἄλλον, ὅτι κάμνωντάς τα τότε ὁ φό-
βος ὀγλίγωρα, διεφύλαξαν μὲν ταῦτα αὐτῶν τῶν ἔ-
ξιν. Τέλος πάντων ἐπιφέρει ὅτι ἴσως τὸ ἴδιον γρό-
μνον δὲ εἶναι ἀληθινόν. Αὐτὸ τὸ Πλατάρχειον συμ-
πέρασμα ἔπρεπε νὰ προτιμᾶται ἀπὸ πολλὰ διηγή-
ματα παραγμάτων ἀσυνήθων καὶ ἀλλοκότων· ὅμως οἱ
ἀνθρώποι, ἀγόμενοι ἀπὸ τὴν τέρψιν τῆς θαυμασῶν,
ἀγαπᾶν πολλάκις νὰ τὰ πιστεύων, καὶ ἔπειτα νὰ
σπευδάσων εὐα νὰ δώσων τὸν λόγον ἐκεῖνε, ὅπῃ δὲ
εἶναι, καὶ μὲν τῶν ἀνακινεῖται κάθε καιρὸν τὸ ζήτημα
τὰ χρυσῶν ὀδόντος. (1)

Τεί-

(1) Εἰς τὸν 12'. αἰῶνα, εἶνα ἀγύρτης (Ματζουκῆς) πτε-
ειρχετο τὰς Πόλεις, καὶ ἔδειχεν εἶνα νέον, ἔχοντα εἶνα ὀδόντι χρυ-
σῶν.

Τέτοιον εἶναι τὸ ἄρα τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι· τὸτ' εἰ-
 σιν ὅταν ἡ ἀπόδειξις ἐρείδῃται εἰς εἷνα ἀξίωμα, τὸ
 ὁποῖον καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον χρειάζεται ἀπόδειξιν. Τέτοιον
 ἦτον, καθὼς δείχνει ὁ Γαλιλαῖος, τὸ ἐπιχείρημα,
 μὲ τὸ ὁποῖον διιχυρίζοντο οἱ Περιπατητικοὶ νὰ δεί-
 ξεν, ὅτι ἡ γῆ εἶναι εἰς τὸ κέντρον τῆς κόσμου. Ὅλα
 τὰ βαρέα (ἔλεγον) φέρονται ἐπὶ τὸ κέντρον τῆς κό-
 σμου· ἀλλὰ μὴ ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι ὅλα τείνουν πρὸς
 τὸ κέντρον τῆς γῆς· τὸ κέντρον ἄρα τῆς γῆς εἶναι
 κέντρον τῆς κόσμου. Ὅμως τίς τὸ εἶπεν εἰς τῆς Πε-
 ριπατητικῆς, ὅτι ὅλα τὰ βαρέα φέρονται ἐπὶ τὸ κέν-
 τρον τῆς κόσμου; Τέτοιον ἦτον ὁμοίως καὶ τὸ ἐπιχείρη-
 μα, μὲ τὸ ὁποῖον οἱ Καρτεσιανοὶ ἠθέλων νὰ ἀπο-
 δείξεν, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀχώρονον τῆς ὕλης· ἐπειδὴ
 ἡ ἐσσία τῆς ψυχῆς σέκει εἰς τὴν νόησιν, καὶ τῆς ὕ-
 λης εἰς τὴν ἔκτασιν. Ἄν δὲν εἶχαμεν ὅμως ἄλλω
 δείξιν νὰ δείξωμεν τὴν ἀληθινὴν ἑτερότητα τῆς ψυ-
 χῆς καὶ τῆς ὕλης, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς ἐκεῖνο, ὁ-
 πῶς ἡ μία εἶναι ἀναγκαίως ἀπλή, καὶ ἡ ἄλλη σώ-
 ρετος, κακὰ τὰ εἶχαμεν ἄρα νὰ τὴν δείξωμεν μὲ τὸ
 ἐπιχειρημάτως, ἐπειδὴ πῶς ἠμπορῶσαν οἱ Καρτεσια-
 νοὶ νὰ δείξεν, ὅτι ἡ ἐσσία τῆς ψυχῆς εἶναι εἰς τὴν
 νόησιν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἄλλο, ἄρα μία ἐνέργειά
 τῆς, καὶ ἡ ἐσσία τῆς ὕλης εἶναι εἰς τὴν ἔκτασιν, ἡ ὁ-
 ποία εἶναι μία ποιότης τῆς, καὶ μάλιστα μία ἀπλή ἀ-
 να-

σῆν. Οἱ τότε Φιλόσοφοι ἐξώδωκαν πολλὰς λόγους νὰ ἀποδείξεν ὅτι
 ἡ ὕλη τῆς χρυσῆς ἠμπορῶσε νὰ διατεθῆ εἰς τὸ ὄδοντι, καθὼς ἔλα-
 τήτεται καὶ εἰς τὰ χρυσεῖα, καὶ νὰ συγκριθῆ τὸ χρυσὸν ὄδον-
 τι εἰς τὸν νέον τῆς Ματζκῆ· καὶ ἂν δὲν δεισκέτο εἷνας ἐπιτηδεῖος
 χειρῶργος νὰ ἀνακαλύψῃ ὅτι τὸ ὄδοντι τῆς νέου ἦτον τυλιγμένον
 ἐπιτηδείως μὲ φύλλον χρυσῆς, ἴσως ἠθέλων εἶναι ἀκόμι ἕως τῆς
 σήμερον ζήτημα παρὰ τοῖς Φιλοσόφοις, οἱ ὁποῖοι καθὼς ἀκέρων
 τι, βαίνοντες διδύς νὰ ἀποδώσεν τὸν λόγον τῆς, χωεῖς νὰ ἔξετα-
 σεν, ἂν εἶναι τῶντι καθὼς ἀκέρων· καὶ οἱ τοῖστοι λέγονται
 παρὰ τοῖς Φράγγοις ὅτι ἀνακρίβην τὸ ζήτημα τῆς χρυσῆς ὄδοντος.

ναφοράτης, καθὼς ἄλλῃ θέλωμεν δείξει, μὴ ὄντας ἄλλο κυρίως, ὡς ἢ ἡ συνύπαρξις πολλῶν μερῶν, ὃ ὅτι πολλῶν πραγμάτων ἢ νομῶν;

Τέταρτον εἶναι ὁ λεγόμενος ἐσφαλμένος κύκλος, ἢ ἑξάλληλος δείξις· ὅταν δηλαδή τὸ πρῶτον δείχνηται διὰ τῆ δούτερος, καὶ πάλιν τὸ δούτερον διὰ τῆ πρῶτης· καθὼς ἀνίσως ἔλεγε τινὰς, ὅτι ἢ τὰδε γραμμὴ εἶναι ἢ μικρότερα ἄπο ὅλας, ὅπῃ ἢμπορῶν νὰ ἀχθῶν ἀπο εἴνα σημείον εἰς ἄλλο, ἐπειδὴ εἶναι δὲθεῖα· καὶ πάλιν εἶναι δὲθεῖα, ἐπειδὴ εἶναι μικρότερα ἄπο ὅλας, ὅπῃ ἢμπορῶν νὰ ἀχθῶν ἄπο εἴνα σημείον εἰς ἄλλο.

Πέμπτον σοφίσμα εἶναι τὸ νὰ ληφθῆ τὸ μὴ αἰτιον ὡς αἴτιον, καθὼς οἱ Πειραματικοὶ τὴν ἀνάβασιν τῆ ὕδατος εἰς τὴν βόμπαν, τὴν ἀπέδιον εἰς τὴν φρίκῳ, καὶ τὸ μῖσος, ὅπῃ ὑπέθεταν ὅτι ἔχει ἢ φύσις εἰς τὸ κενόν. Ἐκεῖνοι, ὅπῃ ἔλεγον ὅτι ὁ πάγος προέρχεται ἀπὸ τὰ ψυκτικὰ μόρια, τὰ ὅποια εἰσδύων εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ συσφίγγων τὰ μόριά τε· ὅτι ὁ κεραυνὸς προέρχεται ἀπὸ τὰς θειαφώδεις ἐξάψεις, ὅπῃ γίνονται εἰς τὸν αἶρα· ὅτι ἄλλαι τοιαῦται ἐξάψεις εἶναι τὸ βόρειον σέλας, καὶ οἱ κομήται· ὅτι ἄπο τῆς κομήτας καὶ ἐκλείψεις ἀκολουθεῖ οἱ λοιμοὶ, οἱ λιμοὶ, οἱ πόλεμοι, οἱ θάνατοι τῶν μεγάλων, καὶ ἐν γένει τῆς τῆς εἶδος εἶναι ὅλα τὰ ἐλαττωματώδη ὀπιχειρήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἔδειχναν καὶ δείχνων καὶ τὴν σήμερον, ὅτι εἴνα πρῶτον προέρχεται ἀπὸ ἄλλο, διὰ τὴ ἀκολούθησαν τὸ εἴνα κατόπιν τῆ ἄλλο, καὶ οἱ Σχολαστικοὶ τὰ ὠνόμαζαν μὴ τῆτο, ἢ μὴ τῆς, ἀρα διὰ τῆτο, ἢ ἐκ τῆς.

Εἰς τῆτο τὸ σοφίσμα πίπτων καὶ ἐκεῖνοι, ὅπῃ διὰ νὰ ἀπεδώσων τὸν λόγον ἀγνώσων ἀποτελεσμάτων, ὅσον κάμνων ἄλλο, ὡς ἢ προφέρων λέξεις ἀσημαντής, καθὼς ἔκαμνων οἱ Σχολαστικοὶ εἰς τὰ πρῶτα τῆς Φυσικῆς· διὰ τί ὡς τῆς ἐρωτῆσε τινὰς, διὰ τί τὸ νερόν φεύγει ἀπὸ τὸ λάδι; ἀπεκρίνοντο, ὅτι αὐτὰ αἰδύω

δύω εἶσαι ἔχον ἀντιπάθειαν πρὸς ἀλλήλας· ἄρα τί τὸ σίδηρον ἔχει πρὸς τὴν μαγνήτιν; ἄρα τί ἔχει συμπάθειαν μετ' αὐτῷ· ἄρα τί ἡ μήκων (παπαρένα) εἶναι ὑπνωτική; ἄρα τί ἔχει δυνάμιν καρωτικῶν· ἄρα τί καθαρίζει ἢ συσπαικτική; ἄρα τί ἔχει δυνάμιν καθαρτικῶν· ἄρα τί κάθε ζῶον ἀγαπᾷ τὰ τέκνα; ἄρα τὴν φυσικὴν κλίσιν, κ.τ.λ. καὶ μετ' αὐτὸ ἐνόμιζαν ὅτι ἀπέδιδαν λόγον σαφέστατον ὅλων τῶν τῆς φαινομένης, εἰς καιρὸν ὅπῃ δὲν ἔκαμναν ἄλλο, ἀλλὰ ἔλεγον μετ' ἄλλας λέξεις, ὅτι τὸ νερὸν φύγει ἀπὸ τοῦ λάδι, ἄρα τί φύγει τὸ σίδηρον ἔχει πρὸς τὴν μαγνήτιν, ἄρα τί ἔχει, καὶ τὰ λοιπά.

Ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἧς ἔπαυσεν ἡ χολαστική φιλοσοφία, τὸ σόφισμα τῆτο ἀκόμι καὶ τὴν σήμερον δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἰπῶμεν πῶς ἔπαυσε μετ' αὐτῷ ὁλότῳ· ἄρα τί οἱ ἄνθρωποι οἱ φεισώτεροι, ὁπόταν τὰς ἐρωτῶν τὴν αἰτίαν τινὸς πράγματος, σοχαζόμενοι ἀτιμον νὰ ὁμολογήσῃν εἰλικρινῶς τὴν ἀγνοιαύτην, ἀγαπῶν περισσότερο νὰ τὴν καλύψῃν μετ' ἄλλας λέξεις κενὰς καὶ ἀσημαύτην, ἀλλὰ νὰ εἰπῶν μετ' εἰλικρίνειαν, ὅτι δὲν ἰξόρην ἐκεῖνο, ὅπῃ δὲν ἰξόρην.

Εἰς τῆτο τὸ σόφισμα ἠμπορεῖ νὰ ἀναχθῆ ἀκόμι καὶ τὸ νὰ ἀποδίδῃ τινὰς εἰς μίαν μόνον αἰτίαν ἐκεῖνο, ὅπῃ προέρχεται ἀπὸ πολλὰς. Νὰ ἀποδίδῃ τὴν τιμὴν μιᾶς πράξεως εἰς εἴνα μόνον ὑποκείμενον, εἰς καιρὸν ὅπῃ συνέβησαν εἰς αὐτῷ πολλοί· μίαν μόνον αἰτίαν εἰς θανάσιμα ἀποτελέσματα μιᾶς ἀρρώστιας, εἰς τὰ ὅποια ἠμποροῦν νὰ συνέβησαν πολλὰ.

Εἰς τῆτο ἀνάγεται ἀκόμι καὶ τὸ νὰ λέγηται αἰτία εἰς ἀποτελέσματος ἐκεῖνο, ὅπῃ ἦτον ἀπλῆ συγκυρία, καθὼς νὰ κατηγορῶν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἄρα τὰς πόσας φόνους, ὅπῃ μετ' ἀπλῶν ποφάσεων αὐτῆς, καὶ ἐναντίον εἰς τὰ δόγματα τῆς ἐγένον.

Ἐκτον εἶναι τὸ ἀλλὰ τὴν ἀτελῆ ὁξείθυμσιν, καθὼς νὰ διιχυρίζηται τινὰς ὅτι ἔκαμε καλὸν εἴνα ἰατρικόν, ἐπειδὴ δὲν ἐπροξένησε κακόν· ὡς αὐτὸ νὰ μὴν ἡμι-

ἤμπορῶσε τάχα νὰ μὴ προξενήσῃ μίτε καλὸν, μί-
τε κακόν. Εἰς τῆτο ἀνάγονται ὅλα τὰ διλήμματα, καὶ
οἱ δεξιοκρατικοὶ συλλογισμοὶ, ὅπῃ δὲ εἶναι ἀκρίβεις
καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ ἀπαρίθμησιν τῶν μερῶν· τῶν ὁ-
ποίων ἐκθέσαμεν παραδείγματα εἰς τὸ προηγούμενον
Τμήμα (Κεφ. Α'. Ἀ' ρ' θρ. Δ'. §. 3. καὶ Κεφ. Β'.
Α' ρ' θρ. Α').

Ἐβδόμον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ οἱ Σχολαστικοὶ ἀνό-
μαζον ἀπὸ τὸ συμβεβηκός, τῆτ' εἶναι ὅταν θεωρῆται
ὡς ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶναι ἀπλῶς
καὶ συμβεβηκός. Τέτοιον ἦτον τὸ ἐπιχείρημα, ἀπὸ τῆ
ὁποῖα ὁ Πλάτων διιχνεύετο ὅτι πρέπει νὰ καταργη-
σῶν ἀπὸ τὸν βίον τὰς τέχνας, καὶ ἐπισημίας, ἀπὸ τῆ
φθέρων τὰ ἤθη, ὡς αὐτὸ νὰ ἦτον ἡ διαφορὰ τῶν ἡ-
θῶν εἰς ἀποτέλεσμα ἴδιον καὶ ἀναγκαῖον τῶν τεχνῶν
καὶ ἐπισημῶν, καὶ ὄχι καὶ συμβεβηκός ἀποτέλεσμα ἐ-
κεῖνο, ὅπῃ τὰς κακομεταχειρίζεται· ἀπὸ τῆ ποῖος
θέλει εἰπῆ ποτὲ ὅτι πρέπει νὰ ἀποβληθῆ ἀπὸ τὴν
ἰατρικὴν ὁ ὑδράργυρος, τὸ ὄπιον, ἢ τὸ ἀντιμόνιον,
ἐπειδὴ ὅταν τὰ μεταχειρίζονται κακῶς, εἶναι μερι-
καῖς φοραῖς βλαπτικώτατα.

Κατὰ τῆτο σφάλμα καὶ ἐκεῖνοι, ὅπῃ διιχνεύονται
ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ἀληθεύῃ ἐκεῖνο, ὅπῃ καὶ τύ-
χῃ ἀλήθευσε κάμμίαν φορὰν· κατὰ ὅτι τὰ ὀνει-
ρατα προλέγαν ἐκεῖνο, ὅπῃ μέλλει νὰ γῆ, ἐπειδὴ
μερικαῖς φοραῖς ἀκολούθησε τῆτο.

Ὅγδοον εἶναι τὸ νὰ ληφθῆ τὸ ὅλον ἀντὶ τῆ μέ-
ρους, τῆτ' εἶναι νὰ συμπεραθῆ ἀπὸ τὸ ὅλον ἐκεῖνο, ὅπῃ
ἀνήκει μόνον εἰς μερικὰ μέρη. Κατὰ τῆτο ὁ Πλά-
των ἐξώρισεν ἀπὸ τὴν πολιτείαν τὰς Ποιητὰς, ἐ-
πειδὴ μερικοὶ εἶναι ἐπιβλαβεῖς· καὶ τῆτο ἀκρόμα
συχνὰ νὰ κατηγορῆται εἰς ὅλοκληρον γένος ἀνθρώ-
πων, μία πολιτεία, εἰς ἕθνος, ἀπὸ σφάλματα, τὰ
ὅποια ἀνήκον μόνον εἰς μερικὰ ἀτομάτας.

Εἰς αὐτὸ ἀνάγονται καὶ ὅλα τὰ ἐλαττωματῶδη ἐπι-
χειρήματα, ὅπῃ γίνονται ἀπὸ τὰ καὶ μέρος εἰς τὰ

καθόλε, τὰ ὅποια εἶναι συχνότατα· ἐπειδὴ εἰς τὰς ἀνθρώπους ἀρκῶν ὡς ἔπι τὸ πλεῖστον δύο, ἢ τρεῖς ἀδραδεύματα, ἢ νὰ κάμνῃ μίαν καθόλε ἐπαγωγῶν.

Ἐννατον εἶναι νὰ ἀποδίδῃ τινὰς ἀπλῶς εἰς εἷα πράγμα ἐκεῖνο, ὅπῃ δὲν ἴμπορεῖ νὰ ἀνήκῃ ἄλλῃ ἀφ' ἧς τεθῆ κάμμία ὑπόθεσις, ἢ ἀξιοσολή· τὸ ὅποιον οἱ Σχολαστικοὶ τὸ ἀνόμαζαν λαμβάνεσθαι ἀπλῶς ἀληθινόν ἐκεῖνο, ὅπῃ δὲν εἶναι ἀπλῶς, ἀλλὰ πῆ (εἴτ' ἔν κατὰ τι) τέτοιον· καθὼς τὸ νὰ δείξῃ τινὰς βλαβερὴν φύσει εἷα πωρικόν, ἐπειδὴ βλάπτει ἀνίσως φώγεται ἄωρον, ἢ χαλασμεῖον, ἢ ὑπέρμεξον. Νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι θνητὸς καὶ πάντα, ἐπειδὴ εἶναι θνητὸς καὶ τὸ σῶμα. Τέτοιον ἦτον τὸ σόφισμα τῆς Κόττα ἄλλῃ Κικέρωνι (ἄλλῃ φύσεως Θεῶν Βιβλ. Γ'.) ὅτι εἰς τὸν Θεὸν δὲν ἴμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ κάμμία ἀρετή· ἐπειδὴ δὲν ἴμπορῶν νὰ ὑπάρχῃ ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀπαιτῶνται εἰς τὸ ἀτελὲς τῶν ἀνθρώπων· ἀνομιότης διπλαδὴ εἰς τὰς δυσυχίας, μετελοότης εἰς τὰ πάθη, φρόνησις εἰς τὴν ἀποφυγῶν τῶν κακῶν, καὶ ἐκλογῶν τῶν καλῶν, καὶ τὰ παρόμοια, ὡς ἀνὰ μὲν ἦσαν ἄλλαι ἀρεταὶ ἀπὸ αὐτὰς· ἢ τὸ νὰ εἶναι ἀπηλλαγμῶς ἀπὸ ἀτελείας καὶ ἐλαττώματα, τὸν καταστραίνει νὰ μὲν ἔχῃ μῆτε ἀρετὰς, μῆτε τελειότητας. Τὸ ἔπιχειρημάτε, ὡς ἀδραστρεῖ ἀσεΐως ὁ Συγγραφεὺς τῆς Τέχνης τῆς νοεῖν (Μέρ. Γ'. Κεφ. 19.) εἶναι καθὼς ἠθέλων εἶναι τὸ ἔπιχειρημα εἷος ἀνθρώπων ἀπὸ τὰ βενά, ὁ ὅποιος ἀκάνωντας ὅτι εἰς τῶν πολιτείαν τὰ σίτια δὲν εἶναι σκεπασμῶς μὲ καλάμια, μῆτε μὲ ἄχυρα, ἠθέλε συμπεραυῆ ὅτι οἱ ἀσυκοὶ εἶναι πάντοτε εἰς τῶν βροχῶν, εἰς τὸ χιόνι, καὶ εἰς τὸν ἀέρα.

Δέκατον εἶναι νὰ συμπεραυῆ τινὰς ἀπὸ τὸ δυνατὸν τὸ ὄν, τὸ ὅποιον τὸ ἔλεγον οἱ Παλαιοὶ ἔπι τὸ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεία, καὶ εἶναι τὸ πλέον συχνότερον· καθὼς τὸ τὰδε πράγμα εἶναι δυνατὸν, λοιπὸν

εἶναι ἀληθινόν· δευτέρως εἶναι ἀντίφασις, ὅτι εἶναι ἀνθρώποι δώδεκα πόδες ὑψηλοί, λοιπὸν εἶναι· ἢ ψυχὴ ἢμπορεῖ νὰ νοῆ πάντοτε, ἀκόμι καὶ εἰς τὸν ὕπνον, μ' ὅλον ὅπῃ δὲν ἐνθυμᾶται ὑσερα τὰς νοήσεις της, λοιπὸν ἢ ψυχὴ πάντοτε νοεῖ. Τέτοια εἶναι μερικαῖς φοραῖς καὶ τῶν Φιλοσόφων τὰ συμπεράσματα, ὅχι τὰ δῆμα· τὰ ὅποια δὲν τὰ συμπεραίνων καὶν ὡς ὑποπτα, ἢ τελάχισον πιθανά, ἀλλὰ ἀγαπᾶν νὰ τὰ σιωπᾶν ἀπ' ἀδείας ὡς βέβαια.

Εἰδέκατον εἶναι ἢ κατάχρησις τῶν παραδειγμάτων, καὶ ὁμοιοτήτων, εἰς τὰ ὅποια πίπτει συχνότερα ὑπὸ κάθε ἄλλο ὁ δῆμος· ἐπειδὴ μὲν ὄντας ἱκανὸς νὰ διέλθῃ εἰς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων, τὸ φθαίνει μία κάποια ὁμοιότης, ὅπῃ βλέπει ἀνάμεσα εἰς δύο πράγματα, δεῖ νὰ συμπεραίνῃ δεῖ τὸ εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ ἀνήκει εἰς τὸ ἄλλο. Ἡ παροιμία, ὅπῃ ἐσημειώσαμεν εἰς τὸ πρῶτον Μέρος (Τμήμ. 5'. Κεφ. Β'.) ὅτι ἢ ἀναβολὴ δὲν εἶναι λόγος (Paragone non è ragione), σπανίως ἔχει εἰς αὐτὸς τὴν δύναμιν, ὅπῃ ἔπαρεπε νὰ ἔχη.

Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπρηθμημένα σοφίσματα, μᾶς σημειώνει ἄλλα τεῖα ὁ Λάκιος εἰς τὸ πρῶτον ἀνθρώπινον νοῦς φιλοσοφικόν τε Δοκίμιον (Βιβλ. Δ'. Κεφ. 17.), τὰ ὅποια ἢμπορεῖσαν περισσότερο νὰ ὀνομασθῶν ἀπλάϊ ἀπάται, πᾶσα σοφίσματα· ὅμως συμβαίνων καὶ αὐτὰ συχνότατα εἰς τὸς ἀνθρώπους, καὶ εἶναι·

Α'. Ὄποταν μὲν ἢμπορῶντας τινὰς νὰ δώσῃ τὸν λόγον τῶν πραγμάτων, ἐπιτέρη (καὶ μάλιστα φουδῶς πολλαίς) τὸ ἀξιωματικόν (τὴν αὐθεντίαν) τῶν ὑποκειμένων, εἰς τὰ ὅποια ἢ δεῖ τὴν ὑπόληψιν, ἢ δεῖ τὸν βαθμόν της, ἢ δεῖ ἄλλο τί, ὁ ἐναντίος δὲν ἢμπορεῖ νὰ ἀντειπῇ, τὸ ὅποιον τὸ ὀνομάζει ἐπιχείρημα πᾶσα τὴν αἰδῶ.

Β'. Ὄποταν ζητῶμεν ὑπὸ τὸν ἐναντίον, ἢ νὰ δεχθῇ τὴν ἐδικλῶμας δόξαν, ἢ νὰ ἀντεισάξῃ μίαν καλῶς

λιτέραν, ὡς αὐτὸν καὶ ἦτον κανονικὴ σιωπέια τὸ, ὅτι εἶναι ἀληθινὴ ἢ δόξαμας, ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν ἰξόρρει νὰ προβάλη ἄλλω καλύτεραν, τὸ ὁποῖον τὸ λέγει ἐπιχείρημα πῶς τὴν ἀγνοίαν.

Παρόμοιον μὲ τὸτο εἶναι τὸ σόφισμα ἐκεῖνε, ὅπῃ διιχυρίζεται, ὅτι εἶναι ψόδης ἢ ὑπαρξίς σὺς πράγματος, ἢ μίας ποιότητες, ἐπειδὴ ἀγνοεῖται ὁ ἔσπος, καὶ τὸν ὁποῖον ἐνεργεῖ ἢ αἰτία, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν παρὰγεται, καθὼς αὐτὸ ἀρνεῖνταν τὴν ὑπαρξίς τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ δὲν ἰξόρρομῃ πῶς αὐτὴ ἐνεργεῖ ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα, ἢ τὴν καθολικὴν ἔλξιν τῶν σωμάτων, ἐπειδὴ δὲν ἰξόρρομῃ πόθεν προέρχεται.

Γ'. Ὄποταν ἀναγκάζωμῃ τινὰ εἰς τὸ νὰ δεχθῆ καὶ τὰς ἐδικάστε ἀρχὰς, τὴν ἐδικλῶμας δόξαν· τὸ ὁποῖον τὸ ὀνομάζει ἀποδείξιν πῶς τὸν ἀνθρώπον. Τὸτο τὸ ἐπιχείρημα ἦτον γνωστὸν καὶ εἰς τὰς Παλαιὰς ἐπὶ κάτω εἰς τὸ ἴδιον ὄνομα, δὲν τὸ ἐσοχάζοντο ὅμως ὡς σόφισμα· καὶ μὴτε εἶναι σόφισμα, ὅποταν εἶναι ὁ λόγος δὲν νὰ δείξωμῃ εἰς κανένα, ὅτι καὶ τὰς ἰδίαςτε ἀρχὰς δὲν ἔχει λόγον· μάλιστα τότε τὸν πολεμῶμῃ μὲ τὰ ἀρματατὰ· εἶναι ὅμως σόφισμα, ὅποταν θέλωμῃ νὰ σιωάξωμῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐδικῆς μας ἀποφάσεως ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἐκεῖνε· ἐπειδὴ ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἀληθινὸν, ὅτι ἢ δόξαμας τότε σιωάγεται ἀπὸ τὰς ἐδικάστε ἀρχὰς, δὲν ἔπεται ὅμως νὰ εἶναι καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀληθῆς, ὅποταν αἱ ἀρχαὶ ἐκεῖνε εἶναι ψόδεις. Περὶ σοφισμάτων ἢμπορεῖ τινὰς νὰ ἰδῆ τὴν Τέχνῃν τῶν νοεῖν (Μέρ. Γ'. Κεφ. 19.), καὶ τὰς σοφιστικὰς ἐλέγχας τῶν Ἀριστοτέλες.

Τ Μ Η Μ Α Ε΄.

Π Ε Ρ Ι Δ Ι Α Λ Ε Ξ Ε Ω Ν.

Ἐπειδὴ τὰ πράγματα δὴ θεωρῶνται ἀπὸ ὅλης ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὄψιν, μήτε ἔχον ὅλοι καὶ αὐτῶν τὰς αὐτὰς ὑπολήψεις, εἶναι ἀφύκτος ἢ διαφορά τῶν δοξασιῶν, καὶ αἱ φιλονεικίαι.

Πολλάκις ὠφελῶν καὶ αὐταῖ, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐναντιότητα τῶν δοξασιῶν, καὶ τὴν μάχην τῶν λόγων, ὅπῃ ἑκατέρωθεν ἐπιφέρονται, διδρακνίζεσθαι καὶ ἀναπτύσσεται κατ' ὀλίγον ὀλίγον ἢ ἀλήθεια, ἢ ὅποια ἄλλως ἠθελε μὴ ἀσαφῶς, ἢ κεκαλυμμένη, ἢ ἀσπληγμένη, ἢ καὶ ἀμφίβολος.

Εἰς τῆτο ὅμως εἶναι ἀναγκαῖον ὅπῃ αἱ διαλέξεις νὰ γίνωνται πρῶτον εἰς πράγματα σαφεῖα καὶ ἐπιωφελεῖ, καὶ ὄχι εἰς ψυχρὰ καὶ μάταια ζητήματα. Δεύτερον καὶ τὰς ἀνήκοντας ἔσπευ, καὶ νὰ μὴ κατακτῶν, καθὼς ἀκολουθεῖ συχνάκις, εἰς ματαίως κραυγῆς.

Διὰ τῆτο θέλωμεν σημειώσῃ πρῶτον κάποιας ἀδαιτιρήσεις, ὅπῃ πρέπει νὰ φυλάττωνται εἰς ὅποιανδήποτε διαλέξειν, καὶ δεύτερον τὰς διαφορὰς ἔσπευ τῶν διαλέξεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Καφόρες γυμικοί παρατηρητέοι εἰς κάθε
Διάλεξιμ.

Α'. Ο σκοπὸς τῆς διδασκαλίας πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἔρως τῆς ἀληθείας, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆ νὰ τὴν γινώσκῃ τινὰς, ἢ νὰ τὴν κάμῃ γνωστὴν εἰς ἄλλους, καὶ ὅχι τὸ συμφέρον, ἢ ἡ λιψομερία (spirito di partito), ἢ ὄντας ἄφρων καὶ μωρὸς ἐνθουσιασμός, ἢ ἡ τυφλὴ ἐπιμονὴ εἰς τὰς ἰδίαις προλήψεις, ἢ ἡ ματαία φιλοτιμία τῆς ἐπιδείξεως, ἢ ἡ μανία τῆ ἀντιλέγειν εἰς κάθε πράγμα, τὰ ὅποια εἶναι τὰ αἷτια τῆς ὀξυσοτέρων ἀντιλογιῶν καὶ λογομαχιῶν, καὶ τὰ χειρότερα ἅπτο ὅλα.

Β'. Ἀφ' ἑ συνηροτηθῆ με τέτοιον σκοπὸν ἡ διδασκαλία, δεῖ νὰ προβαίη καὶ με τὸν πρέποντα τρόπον, πρέπει νὰ ἐκδέτῃν με σαφύειαν καὶ ἀπειβειαν τὰς γνώμας, ὅπῃ ἔχει καθύειας νὰ διφροντύση, χωεὶς νὰ εἰσάγειν εἰς αὐτὰς κανόνια ὄρον ἀσαφῆ, ἢ ὀμώνυμον, ἢ ἀμφίβολον, μήτε ἀμφιβολίαν, ἢ σύγχυσιν λέξεων· ἀλλὰ νὰ μεταχειρίζονται τὰς πλέον ἀπειβείς καὶ σαφεὶς ὄρας, καὶ νὰ τὰς διδῆτῃν εἰς τρόπον ὅπῃ, ἀθύς νὰ φαίνεται ἡ ἀληθὴς καὶ κυεῖα ἐννοιά τῆς.

Γ'. Ἄν τὸ ζήτημα σρέφῃται εἰς πράγματα ὅχι τὸσον ἐγνωσμεύα, ἢ εἰς κάμμιαν ἅπτο τὰς ἀφηρημεύας ἐννοίας, ὅπῃ εἰς διφώρας ἀνθρώπους εἶναι διφώροι, πρέπει νὰ ἐξηγήσῃν προτῆτερα ἀπειβῶς τὰς ὀρισμεύας ιδέας, ὅπῃ ἔχει καθύειας δεῖ τὸ πράγμα, πῶς ἔῃ ὁ λόγος, ἢ τὶ ἐννοῶν ὑπὸ κάτω εἰς ἐκεῖνον τὸν ὄρον, δεῖ νὰ μὴ γίνεται, καθὼς ἀκολουθεῖ πολλὰκις, ἢ διδασκαλία πῶς λέξεων μόνων, καὶ σρέφῃται μόνον εἰς ὄρας κακῶς ἐκλαμβανόμεύς.

Δ'. Οπόταν τὸ ζήτημα περιλαμβάνῃ πολλὰ μέρη, πρέπει νὰ διακρίνῃν αὐτὰ τὰ μέρη ἀκριβῶς, καὶ ἀρχίζοντας τὸ εἶνα νὰ μὴ μεταβαίνῃν εἰς τὸ ἄλλο, πρὸ τῆς νὰ τελειώσῃν ἢ νὰ συμπεραίνῃν τὸ πρῶτον.

Ε'. Ἀφ' ἧς διδκρινίσεν τὴν φύσιν τῆς ζητήματος, πρέπει νὰ ἐπιφέρῃν, τὸσον τὸ εἶνα μέρος, ὅσον ἢ τὸ ἄλλο, τὰ ἐπιχειρήματα, ὅπῃ ἀπαιτῶνται εἰς τὸ νὰ δείξῃ καθένας τὸ προκείμενον πρᾶγμα· εἰς τὸ ὁποῖον τῆτο ἢ φυσικωτέρα τάξις ἀπαιτεῖ ὅτι ἐκεῖνος, ὅπῃ καταφάσκει νὰ ἐπιφέρῃ πρῶτον τῆς λόγους, δεῖ τῆς ὁποῖας καταφάσκει· ἢ ἐκεῖνος, ὅπῃ ἀποφάσκει, πρῶτον νὰ ἀναιρῇ αὐτῆς τῆς λόγους, ἢ ἔπειτα νὰ ἀντεπιφέρῃ ἄλλας, ὅσον ἢμπορεῖ ἐναντίως.

ς'. Εἰς ὑπεράσπισιν τῆς ἰδίας ἐκάστῃ γνώμης δεῖν πρέπει μῆτε τὸ εἶνα, μῆτε τὸ ἄλλο μέρος νὰ μεταχειρίζεται σοφίσματα, μῆτε ἀσαφεῖς περιπλοκὰς λέξεων, μῆτε ἀκαίρους παρεκβάσεις, ἀλλὰ νὰ προσφύηται πάντοτε εἰς τὸ προκείμενον, καὶ νὰ τὸ ἀποδείχῃ μετὰ ἐπιχειρήματα ἰχυρὰ, κανονικὰ, καὶ κατηγορικά, ἢ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν σαφῆ, ἀκριβῆ, ἢ εἰλικρινῆ.

ζ'. Δεῖν πρέπει ποτὲ τὸ εἶνα μέρος νὰ ἀντικόπη τὸ ἄλλο, πρὸ τῆς νὰ τελειώσῃ τὸν λόγον τῆ· ὅμως καὶ ἐκεῖνος ὅπῃ ὀμιλεῖ, πρέπει νὰ εἶναι διακριτικὸς εἰς τὸ λέγειν, ἢ νὰ μεταχειρίζεται τὴν δυνατὴν βραχύτητα, δεῖ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι θέλει νὰ ὀμιλῇ μόνος αὐτός.

η'. Πρέπει νὰ λείπῃν μακρὰν αἰ κραυγαὶ καὶ οἱ θόρυβοι, δεῖ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι τὸ ζήτημα ἔχει νὰ ἀποφασισθῇ μετὰ τὴν ἰχὺ τῆς φωνῆς καὶ τῆς σήθους· ὁμοίως καὶ κάθε ὑπερβολικὴ ἔξαφισ, δεῖ νὰ μὴ καταντήσῃ μετὰ τὴν ἔξαφιν εἰς μάχην ἢ δάλεξις, ὅπῃ ἀρχίζει δεῖ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν.

θ'. Πρέπει νὰ ἐξορίζωνται ἀπὸ τὴν δάλεξιν πρὸ πάντων τὰ δηκτικὰ κινήματα, αἱ εἰρωνίαι, οἱ σαρκασμοὶ (χλευασμοὶ), οἱ καταφρονητικοὶ ὄροι, καὶ ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἢμπορῶν νὰ λυπήσῃν ἢ νὰ παροξύνῃ.

ξυών τον ἐναντίον, ἢ ὅπῃ δὲν ἀρμόζον εἰς χρηστού-
θεις ἀνθρώπους· καὶ πρὸ πάντων αἱ ὑβριτες ἢ βαρ-
βαρότητες, τὰ ὅποια εἶναι ἴδια τῶν χαμάλιδων, καὶ
φαύλων ἀνθρώπων.

Γ'. Πολλὰ ἀσεῖον εἶναι, ὅποταν ὁ ἀντικείμενος δι-
γαίνῃ ἄπο τὸ πρὸκειμένον τε, νὰ τὸν ἀνακαλῶν εἰς
τὴν ὑπόθεσιν μετ' ἑσπες πολιτικῆς, ἢ νὰ τὸν κρα-
τῶν πάντα ἀμετακίνητον εἰς αὐτῷ· ἢ, ὅποταν φαί-
νεται ὅτι θέλει νὰ ἀλλάξῃ τὴν ἐννοίαν τῶν κατ' ἀρ-
χὰς ἀδελφωθῶντων ὄρων, νὰ τὸν ἀναμνησκῶν· μά-
λιστ' ἀνίστως ἐφύλαττον ὅλοι τῆτο, αἱ διαλέξεις ἢ θε-
λων τελειόνη πάντοτε εἰς ὀλίγα λόγια, καὶ δὲν ἀκο-
λεθῶσιν ἐκεῖνο, ὅπῃ συμβαίνει συχνότατα, νὰ γί-
νωγται μεγάλα ἐριδες ἄπο ἀδελφωθῶντων πράγματα, ἢ
μετ' ὀλίγα λόγια νὰ ἐμβαίνῃ καὶ τὰ δύο μέρη εἰς
εἷνα λαβύρινθον, ἄπο τὸν ὅποιον εἶναι ἀδύνατον νὰ
εὔγῃ, ἢ νὰ ἐμβῶν εἰς ἐκεῖνο, ὅπῃ ἀρχισαν.

ΙΑ'. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι τινὰς προσπεπαταλδύ-
μνος (προσκολλημνος) εἰς τὰς δόξας τε, ἢ τὸσον κυ-
ριμνος ἄπο τῆς φιλαυτίας, ὅπῃ γνωρίζοντας ὅ-
τι ἔχει ἀδικον, νὰ θέλῃ περὶ πῶς νὰ ἀπολεθῇ
ἢ νὰ ὑπερασπίζηται τὸ σφάλμα τε, ἀλλὰ νὰ ὑπεί-
κῃ ἐντίμως, ἢ νὰ ἀδελφωθῇ· ἔστω τὸ ἀμαρτάνειν
ἀνθρώπινον, καὶ μία μετελιόφρων ὁμολογία, ἢ μία
ἐπιτηδεῖα ὑποχώρησις, προξενεῖ περὶ πῶς τιμῶν
εἰς τὰ παρόμοια, ἀλλὰ μία ὀπίμονος ὑπεράσπισις.

ΙΒ'. Καὶ ἐκεῖνος, ὅπῃ δὲν εἰσκέταται νικητῆς, δὲν πρέ-
πει νὰ θελαμβόῃ προπετῶς δι' αὐτὸ, ἀλλὰ νὰ πα-
χίζη μετ' ἑσπῶν ἕσπον ἔστω νὰ ἀφαιρῇ ἄπο τὸν ἐναν-
τίον τῆς δυσἀρέσκεια τῆς ἥττης· νὰ καλύπτῃ, ἢ
νὰ μετελάζη ἐκεῖνῳ τῆς ἀνδρῆς ἐπιδειξίαν τῆς ὑπερο-
χῆς, ὅπῃ τῆς δίδει τῆς νίκῃ· νὰ κατηγορῇ τὸν ἑαυ-
τόν τε, ὅτι δὲν ἐρμηνεύθη καλά κατ' ἀρχὰς, δείχνων-
τας πῶς εἶναι πληροφορημνος ὅτι αὐτὸς ἐξηγῶνταν καλῶς
λίτερα, ὁ ἐναντίος κατ' ἑαυτὸν ἢ θελεν εἶναι εἰς τῆς
αὐτῶν δόξαν· νὰ λέγῃ ὅτι σοχάζεται τὸ πρᾶγμα

ποιήτης λογῆς, ἢμπορεῖ ὅμως καὶ νὰ εἶναι ἠπατημένος καὶ αὐτός. Ὅποτεν βλέπη τὸν ἐναντίον ὅτι ὑποχωρεῖ, νὰ μὴ τὸν ἐπιδιώκη, καὶ νὰ μὴ τὸν καταπατῆ βαρβαρικῶς, ἕως νὰ τὸν καταβάλῃ καὶ κράτος· μάλιστα ἀνίσως εἶναι εἰς ἐκεῖνον μεγάλη δυσἀρέσκεια, καὶ δυσκολία εἰς τὸ νὰ νικηθῇ, νὰ ἀδραχωρῆ καὶ νὰ ἀπέχη μὲ φρόνησιν ἀπὸ τὸ νὰ ἐξακολουθῆ τὴν μάχην· ὅθεν τὸ ὅποτεν γίνονται μὲ τῆτον τὸν ἔσπον αἱ διαλέξεις εἶναι ἐπαινεταὶ καὶ ὠφέλιμοι· εἰ δὲ μὴ, εἶναι κατηγορηματικαί, καὶ ἐπιβλαβεῖς.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΑΘΗΜΕΡΟΝ
 ΤΟΜΕΙΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΡΕΓΓΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ διαφόρων τρόπων τῶν διαλέγεσθαι.

Αἱ διαλέξεις διαίρονται πρὸ πάντων εἰς ἰδίας καὶ δημοσίας· αἱ πρῶται ἀναφύονται εἰς τὰς συλλογισμοφῶν, αἱ δευτέραι γίνονται εἰς τὰ κριτήρια, ἢ εἰς τὰ χολεία.

Αἱ ἰδία διαλέξεις τῆς συλλογισμοφῶν γίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ ἀλόγως, εἰς τὰς ὁποίας καθ' ἑκάστην ἐναντιόνοται, καὶ ἀποκρίνοται ἐκεῖνο, ὅπως φρονεῖ.

Αἱ διαλέξεις τῶν κριτηρίων γίνονται μετὰ δημοσιότητας, εἰς τὰς ὁποίας ἀρχίζει ὁ ἐνάγων (ὁ κατήγορος) τὰ παραβάλλοντα καὶ τὰ δείχοντα μετὰ ὅλης τῆς λόγως (αιτιολογίας) ἐκεῖνο, ὅπως ζητεῖ, καὶ ὁ ἐναγόμενος (ὁ κατηγορούμενος) ἀποκρίνοται εἰς τὰς λόγως τῶν ἐναντίων, καὶ ἐπιφέρει τὰς ἐδικὰς τῶν ἐπαναλαμβάνει ὁ κατήγορος δείχνωντας ψευδῶν τῶν ἀναίρεσιν, καὶ τὰ δικαιολογηματα τῶν κατηγορουμένων, ἐπιφέροντας ἄλλα, ἢ βεβαιώνωντας τὰ πρῶτα· ὁ κατηγορούμενος πάλιν ἀποκρίνοται ἐκ δευτέρων, (τὸ ὁποῖον λέγεται ἐπαναδίπλωσις) διαλύωντας τὰ νέα ἐπιχειρήματα τῶν ἐναντίων, καὶ ἐπιφέροντας ἄλλα πρὸς βοήθειάν τῶν. Ἦσπερ ἀπὸ τῆτο ἐπιφέρεται ἡ ψῆφος τῆς κριτῶν. Εἰς μερικὰς τόπας ὁ κατήγορος εἰς τῶν ἐπαναδίπλωσιν ἔχει ἄδειαν νὰ ἐναντιόνοται, καὶ νὰ ἀντικρίπτῃ τὸν κατηγορούμενον εἰς ὅλα ἐκεῖνα, ὅπως λέγει ψευδῶν.

Αἱ διαλέξεις εἰς τὰ χολεία γίνονται καὶ δύο τρόπων, καὶ συλλογιστικὸν χῆμα, καὶ καὶ διατριβῶν ἀκαδημαϊκῶν.

Εἰς τῶν πρῶτῶν ὁ ἐπιχειρῶν λαμβάνει μίαν θέσιν τῶν ὑπερασπιστῶν ὁποιασδήποτε γνώμης· χηματίζει εἰς τὸν συλλογισμόν, ἢ ἐνθύμημα, εἰς τὸν ὁποῖον δείχνει ὅτι ἡ ρηθεῖσα θέσις εἶναι ψευδής.

Ὁ ὑπερασπιστὴς πρῶτον ἐπαναλαμβάνει εἰς τὴν μνήμην τὸ ὅλον τὸν ἐναντίον συλλογισμόν, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὸν ἀπεμνημόνευσε καλῶς· ἔπειτα ἐπαναλαμβάνει πάλιν τὴν μείζονα, καὶ ἢ τὴν δέχεται, αὐτὴ εἶναι ἀληθινή, ἢ τὴν ἀποφάσκει, αὐτὴ εἶναι ψευδής, ἢ τὴν διαιρῆ, αὐτὴ εἶναι διπλῆ, ἢ ἀμφίβολος, ἢ ἀληθινή ἀπὸ ἑνὸς μέρους, καὶ ψευδής ἀπὸ ἄλλο· ἢ τὴν ἀθετεῖ μὲ τὴν ὁλότῳ, ἀνίσως νομίζῃ ὅτι δεῦν ἀνήκει ἀπὸ δόξιας εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα. Τὸ ἴδιον κάμνει καὶ εἰς τὴν ἐλάσσονα, καὶ τὸ συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον τὸ ἀποφάσκει μὲ τὴν ὁλότῳ, ἀνίσως ἢ μείζων, ἢ ἐλάσων ἀποφάσκηται ἀπλῶς, ἢ κατὰ τι, ἢ διαίρεται, ἢ εἶναι δεκτὴ καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἀπόβλητος κατ' ἄλλο.

Συμβαίνει ἐνίοτε νὰ δεχθῆ τινὰς τὰς δύο προτάσεις, καὶ νὰ ἀποφῆσῃ (νὰ ἀποποιηθῆ) τὸ συμπέρασμα, ὅποτεν δεῦν ἀγαίνῃ κανονικῶς ἀπὸ τὰ τεθέντα. Καθὼς ἀνίσως ἔλεγε τινὰς ὁ θῆνος εἶναι ψάρι, τὸ δελφῖνι, εἶναι ψάρι· λοιπὸν τὸ δελφῖνι καὶ ὁ θῆνος εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα· ἢ τὸ ξύλον δεῦν εἶναι αἰδητικόν, ἢ πέτρα δεῦν εἶναι αἰδητική· λοιπὸν κἀνείνα πρᾶγμα δεῦν εἶναι αἰδητικόν.

Συμβαίνει κἀμμίαν φοράν καὶ νὰ δεχθῆ ὅλον τὸν συλλογισμόν, καὶ μὲ ὅλον τῆτο νὰ δείξῃ ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν ἔχει ἀδικον· τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ, ὅποτεν ἐκεῖνος συμάγῃ ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο, ὅπῃ ζητεῖται. Ἀνίσως τινὰς, ἀδελφείματος χάριν, ἔχοντας νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ψυχὴ δεῦν εἶναι ἀθάνατος ἔλεγε· ἐκεῖνο ὅπῃ δεῦν ὑφίσταται παρ' ἑαυτῆ, δεῦν εἶναι αἰδίου· ἀλλὰ μὲν ἡ ψυχὴ δεῦν ὑφίσταται παρ' ἑαυτῆς· ἄρα ἡ ψυχὴ δεῦν εἶναι αἰδίου· εἰς τὸ ὁποῖον ἤμπορεσε νὰ δεχθῆ τινὰς ὅλον τὸν συλλογισμόν, καὶ μὲ ὅλον τῆτο νὰ ἀποφῆσῃ τὸ ἀπὸ τῆτο ἐπόμενον, ὅτι ἡ ψυχὴ δεῦν εἶναι ἀθάνατος.

Τῆτο ὅμως δεῦν ἤμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ, ὅποτεν ὁ ἐπιχειρῶν ἢ δεῦν ἔχη καθόλα ἰδέων τῆς τέχνης

τε, ἢ θέλη ἐπὶ τῷ ναὶ τὴν κακομεταχειρισθῆ· τὸ ὁποῖον εἶναι αἰχισον, καθ' ὅποιον τρόπον ἀπὸ τῆς δύα κ' αὖ γίνεται.

Ἐξ ἐναντίας εἰς εἷς ἐνθύμημα συμβαίνει ναὶ εἶναι δεκτὸν τὸ ἠγέμενον, καὶ ἀπόβλητος ἢ συλλέπεια (τὸ συμπέρασμα), χωρὶς ναὶ φαίνεται ὅτι ἔχει καὶ ἄδικον ὁ ἐπιχειρῶν· ἐπειδὴ τότε ἐννοεῖται ὅτι ἔχει ναὶ ἀρνηθῆ τὴν ὑπακκομῆν πρότασιν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐπέεται τὸ συμπέρασμα. Καθὼς αὖ ἔλεγε τινὰς ἢ ψυχὴ δὲν ὑφίσταται παρ' ἑαυτῆς, λοιπὸν ἢ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀθάνατος· εἴθε μὲ ὅλον ὅπῃ εἶναι δεκτὸν τὸ ἠγέμενον, τὸ συμπέρασμα ὅμως ἀποφάσκεται, τῷ ὅπῃ τὸ ψεῦδος κρέμαται ἀπὸ τὸ ψεῦδος τῆς ὑπακκομῆς προτάσεως, ὅτι ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν ὑφίσταται παρ' ἑαυτῆ, δὲν εἶναι ἀθάνατον. Ὅποιος ὅμως θέλει ναὶ συλλογίζεται ὀρθῶς, πρέπει ναὶ φυλάγεται ἀπὸ τὸ ναὶ κάμνη ἐνθυμήματα, τῶν ὁποῖων ναὶ εἶναι δεκτὸν τὸ ἠγέμενον καὶ ἀπόβλητον τὸ συμπέρασμα· ἵνα τί τῷ ἠμπορεῖ ναὶ εἶναι σημεῖον τῷ, ὅτι αὐτὸς ἢ δὲν βλέπει, ἢ θέλει ναὶ κρύψῃ τὸ ψεῦδος τῆς ὑπακκομῆς προτάσεως· τὸ ὁποῖον ὅπως κ' αὖ θεωρηθῆ, εἶναι ἀτιμον.

Λοιπὸν ὁ ἐπιχειρῶν, ἀφ' ἑ λάβῃ τὴν ἀπαύτησιν τῷ πρώτῃ συλλογισμῷ, κάμνει μίαν δευτέραν, ὅβριν εἷς δευτέρον συλλογισμόν, ἢ ἐνθύμημα, εἰς τὸν ὁποῖον συμπεραίνει ὅτι εἶναι ἀληθῆς ἢ πρότασις, ὅπῃ ἀποφάσκεται.

Καὶ ὁ ὑπερασπιστὴς πρώτον ἐπαναλαμβάνει ὅλον τὸν συλλογισμόν, ἔπειτα ἐπαναλαμβάνει τὰ μέρη τε ἀνὰ μέρος, καταφάσκοντας, ἢ ἀποφάσκοντας, ἢ διαιρῶντας, ἢ ἀποποιέμενος (καθὼς ἀνωτέρω) ἐκεῖνα, ὅπῃ εἶναι ἀξια ἀποδοχῆς, ἢ ἀποφάσεως, ἢ διαιρέσεως, ἢ ἀποποιήσεως.

Ἐτῆ ἀκολουθεῖ ὅποταν τὸ ζήτημα ἔχει ναὶ ἁλυθῆ μετ' ἑ τὴν ἐν χήματι συλλογιστικῷ ἁλέξιν, ἕως ὅπῃ ναὶ καταστήσῃν ἐκεῖ ὅπῃ ἢ ὁ ὑπερασπιστὴς ναὶ μὴ

μὴν ἠμπορῆ πλέον νὰ ἀρνηθῆ καμμίαν ἀπὸ τὰς προτάσεις, ὅπῃ τῷ προτείνεν, ἀλλὰ νὰ ἀναγκαθῆ νὰ τὰς δεχθῆ ὅλας ὡς ἀληθεῖς, ἢ ὁ ἐπιχειρῶν νὰ μὴν ἠμπορῆ πλέον κατ' ἐξῆς ἕξοπον νὰ δεῖξῃ τὰς ἀποφασκομύας προτάσεις τ.

Ὅμως πολλαῖ ἀσυνίως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν καμμίαν φεραν' ἐνὶ καταστάσει τὸ πρᾶγμα ἕως αὐτῷ ὅθεν ὑπερα ἀπὸ μερικῶν ἐπιχειρήματα καὶ γῆμα, ἀπερνῶν εἰς ἐκεῖνο, ὅπῃ ὀνομάζεται ἐκτὸς γήματος, ἐνθα ὁ ἐπιχειρῶν, ἀφ' ἧς ἀποδείξῃ τὴν τελευταῖαν ἀρνηθεῖσαν πρότασίν τ, προβάλλει χωρὶς συλλογισμῶν, ἀλλ' ἐν εἶδει ὁμιλίας τὰς ἐπιλοίπας ἀντιρρήσεις τ, καὶ ὁ ὑπερασπιστῆς (τῷ δόγματος καὶ ἔ ὁ λόγος) πρῶτον ἀναλαμβάνει συνοπτικῶς ὅλας τὰς ἀντικειμύας ἀντιρρήσεις, ἔπειτα τὰς ἀναιρεῖ ἀπὸ μίαν μίαν, συνάγωντας τέλος πάντων τὴν ἀλήθειαν τῆς προτάσεως, ὅπῃ ὑπερασπίζεται.

Αἱ καὶ δευτερευμένως ἀκαδημαϊκῶν διαλέξεις εἶναι ὁμοίαι καὶ πάντα μὲν τὰς καὶ γῆμα συλλογιστικὸν, ἔξω ἀπὸ τῷτο ὅπῃ εἰς αὐτὰς ὑπερον ἀπὸ ἐξῆς, ἢ δύο συλλογισμῶν, ἢ ἐνθυμήματα, μεταβαίνεν δι' αὐτὸς εἰς τὴν ἐκτὸς γήματος καλεμύω.